

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ורודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 940

מסכת בבא בתרא קכ"ו - קל"ב ♦ נגעים ז', ב' - ז', ד'

בס"ד, ג' סיון תשע"ז

השבוע בגליון

- ♦ הקידוש החשאי
- ♦ מי חיבר את ספר החינוך
- ♦ חלוקת נכסים לצדקה לפני הפטירה
- ♦ כיצד העניק אברהם את כל ירושתו ליצחק?

- ♦ מיהו בכור, הנוצר ראשון או הנולד ראשון?
- ♦ גביית תשלום על קרנית עין שנגזלה מנפטר
- ♦ אין למדים הלכה מן המעשה
- ♦ ספרי מנהגים של גדולי הדורות

דבר העורך

בזכות המצווה

המעשה שלפנינו סופר על ידי הגאון רבי י. ש. אונגר זצ"ל, רבה של קהילת חוג חתם סופר בבני ברק, ששמעו מדודו הרב ראובן ברגר ז"ל, תלמידו של הצדיק רבי שלמה מבאבוב זצ"ל, אשר רכש בדמים מרובים את כרכי התלמוד הבבלי של רבי בעריש, מחותנו של בעל הפני יהושע. הגאון רבי בעריש, לא רשם את הגהותיו בשוליו הגמרא, מלבד פעם אחת שבה הוא התקשה בביאור דברי התוספות והוא רשם ביאור בדברי התוספות שכותרתו: "שמעתי מן ההר"ג", ולאחר מכן הוא רשם עלי גליון את הסיפור הבא, העומד מאחורי ההר"ג שביאר לו את דברי התוספות.

המעשה אירע לפני כשלוש מאות שנים, באחת מעיירות פולין, בה כיהן ברבנות גאון בשם רבי בעריש, מחותנו של הפני יהושע.

קצב בעל עבירה התגורר באותה עיירה. לבו גס בתורה, במצוותיה ובאיסוריה, אך למרבה הפלא, הוא הקפיד על מצווה אחת, שעליה החליט כי לעולם לא יתפטר. מצווה זו היתה מצוות נטילת ידים.

בערב חג השבועות הקצב עמד הכן לחלק בהמה שנשחטה זה עתה לנתחיה, לאחר שתוכשר על ידי הרב והבודקים, אך למרבה אכזבתו, הבהמה התגלתה כטרפיה, ולא ניתן היה לאכול את בשרה. לבסוף, בהסכמתו של הרב, הקצב נסע בלוויית משגיח הכשרות אל כפר שהיה ממוקם במרחק מה מעיירתם, כדי להשיג בשר כשר לחג השבועות עבור בני העיירה.

יצאו השניים אל הדרך בעגלה. השעות נקפו ורעבונו של הקצב החל גובר. הוא ביקש אחר מים ליטול את ידיו כדי להשביע את רעבונו בכריך הגון שנטל עמו לדרך, אך מים - אין. בהתאם למנהגו, הוא התאפק ולא נגס בכריך. כעבור זמן מה, הוא לא עמד ברעב, והחליט כי ינסה מן הדרך אל תוך היער, שם מצויים מקווי מים שבהם יוכל ליטול את ידיו.

קצה החמה האדומה, נראה מעל קצות צמרות העצים המחוודים, בשעה שמשגיח הכשרות התחנן בפני הקצב לבל יסכן את נפשו בכניסה אל היער שורץ השודדים. הללו היו ידועים באכזריותם ובמזגם הסוער, ובכלל, טען המשגיח בלהט, עוד שעה קלה נגיע אל מחוז חפצנו ותשביע את רעבונו, לאחר נטילת ידים מהודרת. אך הקצב לא

דף קכ"ב/ו והיה הבן הבכור לשנואה

מיהו בכור, הנוצר ראשון או הנולד ראשון?

המאורע הבא אירע לפני כמאתיים וחמישים שנה. אדם נשא אשה, אך גירש אותה כעבור זמן קצר, כשהיא מעוברת ממנו. מיד הזדרז האיש ונשא אשה אחרת, אשר ילדה לו בן כעבור שבעה חודשים ולאחר מכן נולד לו בן נוסף מאשתו הראשונה. פוסקים ורבנים שדנו במקרה זה, התקשו להחליט אם בנו מגרושתו, שיצירתו קדמה לאחיו, הוא הבכור, או שמא יש לבכר את בנו מאלמנתו, שנולד ראשון.

הדברים הגיעו אל הגר"א מוילנא זצ"ל שהגיב, כי התורה עוסקת בסוגיה זו! בפרשת כי תצא (דברים כא/טו), מתארת התורה "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו לו בנים האהובה והשנואה, והיה הבן הבכור לשניאיה". כאשר התורה מציינת את לידתם, היא מקדימה את בן האהובה ככתוב: "וילדו לו בנים האהובה והשנואה", אך לאחר מכן כתוב "והיה הבן הבכור לשניאיה". כלומר, בן האהובה הוא ראשון בלידתו, אך יצירתו של בן השנואה קודם ליצירת אחיו בן האהובה, ובמקרה כגון זה קובעת התורה מיד לאחר מכן, "...לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור, כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שניים", וזאת, "כי הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה". פירוש נפלא זה של הגר"א, שהופיע בספר סערת אליהו, ולפיו הבכורה תלויה ביצירה ולא בלידה בפועל, חולל סערה רבת.

פוסקים רבים תמחו מאוד על כך והעירו שבכורה תלויה בלידה בלבד ולא ביצירה, ואף הביאו ראיות רבות לכך (ראה בשו"ת שואל משיב מהד"ג ח"ג סי' נ"ב, ובשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קי"ב ובחכמת שלמה שולחן ערוך חו"מ סי' רע"ח ובמו"מ שבספר פרדס יוסף כי תצא). חלקם אף הוסיפו, שאינם מאמינים כי מפי הגר"א [או הגר"ח מוואלז'ין, שבספרים אחדים מיוחסת שמועה זו אליו] יצאו הדברים, ואף הנצי"ב בספרו העמק דבר (דברים כא/טו) כתב, ששקר העידו בשם הגר"א.

[לדעת הנצי"ב, וכיוצא בזה פירש בעל "חשק שלמה" (ראה בפנינים משולחן הגר"א) יש לדייק בפוסקים ולהגיע למסקנה הפוכה, שהאשה האהובה התעברה קודם לאשה השנואה. שכן, הפסוק אומר "כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה". לכאורה, המילים "האחת" ו"האחת" מיותרות הן. אלא הפסוק בא ללמדנו, שאדם זה לא נשאן יחדיו, כי אם תחילה את האהובה ולאחר מכן את השנואה. מטבע הדברים, עיבורה של הראשונה קודם, ולמרות זאת אמרה התורה "והיה הבן הבכור לשנאה", יען כי הוא נולד ראשון].

החולקים על הפירוש המיוחס לגר"א אף הביאו ראיה נפלאה לשיטתם מדברי מדרש אגדה (הובא ברש"י על התורה בראשית כה/כו), בו מבואר, שיעקב אבינו היה ראשון ליצירה, ואף על פי כן, עשו היה בעל זכות הבכורה, עד אשר יעקב אבינו רכש אותה ממנו. הרי לנו, כי הנולד ראשון הוא הבכור (ראה ב"חכמת שלמה" שם שיישב קושיה זו).

מעניין שטענה זו כתובה זה מכבר בפירוש בעל הטורים על התורה, המעיר, כי העובדה שיעקב אבינו היה ראשון ליצירה לא השפיעה מאומה על מעמד הבכורה, מאחר שהבכורה תלויה בלידה [עיי"ש בפירוש מושב זקנים לבעלי התוספות וראה גם תוספות השלם תולדות כה-לג, ג וכה-לא יא. ראה

זעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה פודהורצר** ז"ל
ב"ר ישראל אברהם הי"ד נלב"ע חג השבועות תשס"ד

תנצב"ה

הנוצח ע"י ידידיו בני המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **רחל פריי** ע"ה
ב"ר ניסן ז"ל

נלב"ע ב' בסיון תשס"ו

תנצב"ה

עוד בשו"ת חיי עולם נטע, לגר"י אלעווסקי ממוסקבה, התכתבות ענפה מאחורי מסך הברזל בין המחבר להגר"א קרסילצ'קוב, בעל הפירוש הנודע תבונה על תלמוד ירושלמי, הוצאת מוצל מאש, בנושא הנ"ל, כאשר הגרי"א קמצדז, שאכן היצירה קובעת ולא הלידה].

דף קכז/ב בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס

גביית תשלום על קרנית עין שנגזלה מנפטר

מעשה ברופא שביצע ניתוח בגופת אדם שנפטר וגזל ממנו את קרנית עינו כדי להשתילה בעינו של אדם אחר. בעקבות מעשה מחפיר זה, בקשו בני הנפטר לתבוע מהרופא את תשלום דמי העין, כפי שיכול אדם לתבוע כל גנב שנטל ממנו חפץ. בשורות הבאות איננו מתכוונים לדון, ואף לא להתייחס לניתוחי מתים, שהוא נושא בפני עצמו, כי אם לצד הממוני שבדבר בלבד.

לכאורה, הרופא אינו יכול להתחמק מתשלום עבור הקרנית שהוא נטל. שהרי, הקרנית שווה ממון, ואם הוא גנב אותה, עליו לשלם על כך. אלא, שכאשר נעין מעט בפרשה זו, ננוכח כי אין הדברים פשוטים כלל ועיקר.

בסוגיינתנו מובא משא ומתן בין אמוראים אשר ניסו לתאר מצב, אשר בו אדם יכול לזכות בנכסים, אך אינו יכול להקנותם לאחרים. לבסוף אומרת הגמרא שמצב זה יתכן בגוסס, שלמרות שאינו יכול להקנות חפצים משום שכח דיבורו ניטל ממנו, אך הוא עדיין נחשב לרשות ממונית אשר זוכה בחפצים ולפיכך, הוא בר ירושה. הגסיסה היא השלב האחרון בחייו של האדם, אשר בו הוא יכול לרשת ממון. מכאן ואילך, מרגע הפיכתו לבר מינן, אין הוא יכול לקנות ממון ואף לא לרשת ממון.

ירושת זכויות לאחר המוות: נחזור כעת לקרנית העין הגנובה, ונעיין מעט בדיני גזילה. כל אדם שגזל חפץ מחבירו ולאחר מכן הנגזל נפטר חייב להשיב את הגזילה לירושי הנגזל (טור ושולחן ערוך חו"מ סי' שס"ז סעיף ד'). זאת, מאחר שהירוש קם תחת אביו, ותשלום לבן הרי הוא כתשלום לאב (בית יוסף שם).

כעת, נצעד שלב אחר שלב בנתיב הקרומית הגזולה ונבדוק מי נחשב לבעליה. אם הבנים מבקשים לתבוע תשלום משום שלדעתם הם ה"נגזלים", עלינו לקבוע תחילה, כי הם ירשו את גופתו של אביהם. או אז, גזילת עיניו הופכת אותם לנגזלים. אולם, מאחר שברור לכל, שאדם אינו יורש את גופת אביו, יורדת אפשרות זו מהפרק.

כל שנותר הוא, לברר אם הבנים יכולים לרשת מאביהם את זכות גביית הממון מהגזול, כפי שכל נגזל מוריש לבניו זכות זו. ברם, מאחר שאדם אינו יכול לזכות בממון לאחר מותו, גם נפטר זה לא קיבל מעולם זכות לגבות ממון מגזול קרנית עינו. נמצא, לכאורה, שלפי דיני הירושה הרגילים, אין אפשרות לגבות ממון מגנב נאלח זה. עיין עוד בספרו של הגאון רבי ישראל יעקב פישר זצ"ל (שו"ת אבן ישראל ח"ז סי' מ"ו) שדן בנושא זה.

דף קלב/ב אין למדין הלכה... ולא מפי מעשה עד שיאמרו לו הלכה למעשה

אין למדים הלכה מן המעשה

בסוגיינתנו מבואר, שאין להורות הלכה על פי מעשה שהיה. היינו: תלמיד ששומע את רבו פוסק הלכה לאדם מסויים בנושא כל שהוא, אינו רשאי ללמוד מכך ולנהוג במקרים דומים כפי שרבו פסק לאותו אדם, שמא אין הוא יודע את כל הפרטים הכרוכים בנידון שהובא לפני הרב וממילא הוא שוגה בהבנת פסק ההלכה (רשב"ם ד"ה ולא מפי מעשה). המאירי אף כותב, כי "דבר זה, דבר שהמשכיל צריך שיתקנה בליבו".

ספרי מנהגים של גדולי הדורות: אמנם, ניתן לסמוך על תלמיד חכם גדול המעיד על מעשה מסויים שאירע אצל רב אחר, משום שמסתבר שאותו תלמיד חכם בדק את הדברים לפני שמסרם לאחרים (ברכות ל/ב חולין ז/א). אכן, במהלך הדורות חוברו ספרים אחדים המתבססים על עדויות של תלמידים אודות מעשי רבותיהם ומנהגיהם, כגון, הספר מעשה רב שנכתב על ידי תלמיד הגר"א. ספר זה זכה לקבל את הסכמתו של הגר"ח מוואלאזין, גדול תלמידי הגר"א, שבהסכמתו ציין את ספר מהרי"ל, שיצא לאור על ידי תלמידו לאחר פטירתו, ובו קובצו מנהגי אשכנז ובראשם מנהגי המהרי"ל, ואשר הפוסקים מרבים לצטטו. מחבר הספר, המכונה "זלמן", כותב בהקדמתו, כי הוא חשש לפרסם ברבים את הפוסקים והמנהגים שראה אצל רבו, אך בעל כורחו נטלו ממנו את הכתבים והעתיקום. גם הספר לקט יושר חובר על ידי תלמידו של בעל התרומת הדשן, שקיבץ את הנהגות רבו.

החשוב שבחיבורים אלו, הוא ספר תשב"ץ קטן, שחובר על ידי תלמיד המהר"ם מרוטנבורג. הפוסקים מתייחסים אליו במהימנות גדולה, עד שהם מצטטים מן האמור בו וכותבים "המהר"ם כתב", למרות שתלמידו כתב את הדברים.

שם לדבריו. משגיח הכשרות המתין בשולי הדף, בשעה שהקצב פסע אל תוך היער. השמש נעלמה זה מכבר, וקול פסיעותיו של הקצב נמוג במהרה ברעש יוציא הציפורים שהתארגנו לשינה על ענפי העצים, והחרישו את המקום בקולות חדים.

לפתע, נשמעה צעקה מקפיאת דם. צווחה קצרה, בטון גבוה, שנקטעה באחת. הציפורים המשיכו בצינוריהן. הקצב לא שב מן היער. משגיח הכשרות, נטל את השוט, הכה בכל מקום שזכר שיש להכות בו על הסוס כדי שיניע את העגלה, והמשיך לבדו אל הכפר שאליו עתידים היו הוא והקצב להגיע. הלילה כבר ירד על הכפר, שרוב תושביו כבר נמו על יצועם, עצמותיהם לאות מן היום שעבר, אוגרים מנוחה לקראת ליל שבועות הבא עליהם לטובה. הרמש זעיר תלה מעל ראשי האנשים הנדהמים שעוד נותרו ערים, בשעה שהתוודעו לגורלו הנורא של הקצב שחלק מהם הכירו באופן אישי. עם שחר, התארגנה חבורה גדולה מבני העיירה, פנו היערה וחיפשו את הקצב במשך שעות ארוכות. לאחר חיפוש מייגע, נמצאה גופתו של הקצב ההרוג.

הם נטלוהו לכפרם, הביאוהו לקבר ישראל, ובשעה שחזרו מבית העלמין, כבר התקינו ילדי חמד ענפים עמוסי ירק על קירות הבתים, ועל שער בית הכנסת. יהודים זקנים יצאו את בית המרחץ, נאנחים בהנאה, זאטוטים אצו הלך ושוב להביא ולהוליך מנות מזון מהכא להתם ומהתם להכא, ומשגיח הכשרות הבין, כי לא זו בלבד שהקצב מת, ובני עיירתו לא יאכלו בשר בחג השבועות, אלא שהוא לא יזכה לחוג את החג עם בני משפחתו.

באותו ליל שבועות, עמד רבי בעריש ועסק בתורה. השעות נקפו וחלפו, והוא עדיין התקשה בהבנת דברי התוספות. לפתע, הוא הבחין כי הקצב עומד לפניו. הרב לא ידע כלל שהקצב נרצח והובא לקבורה בכפר אחר, שהרי משגיח הכשרות גם הוא לא שב לספר את שאירע. כאשר הרב הבחין בקצב, שאלו לרצונו, והלה השיב, כי שאלה בפיו. הרב הכיר היטב את הקצב, ואת מזגו הרע, וביקש ממנו לסור הימנו ואנא לא יפריענו ללמוד.

כבוד הרב, הפתיע הקצב את רבה של העיירה, אני נשלחתי אליך מבית דין של מעלה. הרב לא האמין לדבריו, אך לאחר שהקצב התעקש, אמר לו הרב, בזאת תבחן, אני מתקשה בהבנת דברי התוספות, חזור אל המקום שממנו אתה טוען כי הגעת אלי, ושאלם לפירוש דברי התוספות, לאחר מכן שוב אל.

להפתעתו המרובה של הרב, הקצב חזר אליו כעבור רגע קט ובפיו פירוש נפלא להבנת התוספות. או אז, הקצב הציע את שאלתו לפני רבו. משהגיע לשמים, ביקשוהו לדון כיהודי שמסר את נפשו על קידוש ה', שהרי נהרג בגלל שביקש לקיים מצווה. מאידך, המקטרגים טענו, כי הוא סיכן את נפשו לשווא, והיה עליו להמנע מאכילה. כאשר רבו הצדדים, הוחלט, כי יירד אל רבי בעריש, שיכריע בנידון. רבי בעריש הכריע, כי היה בכך משום קידוש ה', ולקצב היתה המנוחה.

כל זאת, רשם רבי בעריש על גליון הש"ס שלו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף קכא/א קטן מה מעשיו איש תם יושב אהלים
מדוע בכתה לאה
סוגיינתנו מספרת, שלאה אמנו ידעה כי היא ורחל אחותה עתידות להנשא לעשו וליעקב, הגדולה לגדול והקטנה לקטן. וכאשר שמעה כי יעקב הוא איש תם יושב אהלים, מיררה בבכי עד שנשרו ריסי עיניה.

הקידוש החשאי: פעמים רבות נאלצו הפוסקים לדורותיהם להתמודד עם עדויות על מעשים ופסקים בלתי מובנים של גדולי הדורות שלפניהם. כך למשל, ניתן להביא דוגמא מעניינת מן הדורות האחרונים. בספר ארחות חיים (סי' רע"ב ס"ק ו') מביא שהדברי חיים מצאנז זצ"ל נהג להקל ולקדש בשבת בבוקר על כוס י"ש ושטה ממנו קמעא בלבד, וחסידים רבים ראו בכך "מעשה רב". אולם, הגאון ממונקאטש העיר, כי תלמידי חכמים וישישים העידו לפניו, כי לפני כן, מטעמים הכמוסים עמו, קידש הרבי על כוס יין בחדרו, ורק לאחר מכן יצא אל הקהל וקידש על כוס י"ש (ספר נימוקי או"ח רע"ב). בסיומה של אחת מתשובותיו, שבמהלכה הוא חושף עדות מעניינת שהבהירה הנהגה ממונית מסויימת של המהר"י בן לב, כתב המהר"י ט: "ברוך שבחר בחכמים ומשנתם, שאמרו אין למדין הלכה מן המעשה" (שו"ת ופסקי מהרי"ט החדשים סי' י"ג).

דף קלג/א נכסי לך ואחריו לפלוני... וירושה אין לה הפסק

מי חיבר את ספר החינוך

מאורע שאירע בברצלונה, עורר ויכוח סוער בין הרא"ה והרשב"א, גדולי ספרד. היה זה כאשר יהודי נפטר והותיר אחריו בת. בשכבו על ערש דווי ציווה האיש, כי אם בתו תמות בלא זרע, יועברו נכסיו לצדקה. מאחר ש"דברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים", היינו, שיש תוקף הלכתי לצוואתו של אדם בטרם פטירתו, כאילו נכתבו דבריו על שטר כדת וכדין, נדרשו רבותינו הראשונים להכריע במקרה זה.

לדעת הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"ג ס"ק כ"ב), לצוואתו של האב אין כל תוקף. שכן, מבואר בסוגייתנו, שהאומר לאחד מיורשיו "נכסי לך ואחריו לפלוני", היינו, לאחר מותך יעברו נכסי לאחר ולא ליורשך, "לא אמר כלום". זאת, משום שברגע מותו של בעל הנכסים, הפך היורש לבעליו הבלעדי והמוחלט של הממון, ודבריו של בעל הממון לשעבר נמוגים ואינם, הוא אינו יכול לקבוע את גורל הממון שכבר אינו שלו. אולם, הרא"ה, אשר גם להכרעתו הובא נידון זה, אמנם אינו חולק על עקרון זה, אך הוא סובר, מסיבות שאין כאן המקום לפרטן, שבמקרה זה, של צוואת שכיב מרע לצדקה דבריו חלים. לפנינו אם כן, דעת הרשב"א שלא היה כל תוקף לדברי האב הגוסס, ודעת הרא"ה שיש להם תוקף, ולהלכה נפסק כדעת הרשב"א (שולחן ערוך ח"מ סי' רמ"ח סעי' א') [חלק מהמו"מ נדפס בשו"ת הריטב"א סי' ע"ט. מחלוקת זו מוזכרת גם על ידי ראשונים אחרים, כאשר המאירי בסוגייתנו וכן הריטב"א שם, מחווים בה דעתם לכאן ולכאן]. מחלוקת זו בין הרשב"א לרא"ה, מהווה ראייה מכרעת בשאלת זיהויו של מחבר ספר החינוך.

כמידת תפוצתו של ספר החינוך, על תרי"ג מצוות התורה, כך גם גדולה התעלומה האופפת את זהות מחברו, אשר לא גילה כל פרט מזהה על עצמו, מלבד היותו "איש יהודי, מבית לוי ברצלוני", כפי שכתב בסוף הקדמתו לספרו. משום מה, כבר המדפיסים הראשונים שיערו, כי הוא רבינו אהרן הלוי, הידוע בכינוי הרא"ה, תלמיד הרמב"ן, בן דורו של הרשב"א ורבו המובהק של הריטב"א. ואכן, כך מודפס בראש הספר כמעט בכל המהדורות הרבות שזכה בהן, וכך גם הוזכר על ידי פוסקים רבים, כגון: הרמ"א, הש"ך, הפרי חדש, רעק"א ועוד.

השערה - "מורו" של הרשב"א, הוא הרשב"א בעצמו: אולם, בספרו ראש אפרים מוכיח הגרא"ז מרגליות זצ"ל שזיהוי זה מוטעה מיסודו. שהנה, בעל החינוך כתב (מצווה ת'), שרבותיו לימדוהו "בראיות חזקות וברורות", שהאומר "אחריו להקדש" לא אמר ולא כלום, היינו: דעתו כדעת הרשב"א. בעל החינוך אף מזכיר מספר הערות שעולות בקנה אחד עם הערותיו של הרא"ה על שיטת הרשב"א, והוא מצוין כי הערות אלו נדחו על ידו אחד לאחת "ואם תזכה בני ותפרוש מכמורת בים התלמוד, היא תעלה לך הכל". ברור מאלי, איפוא, כי הרא"ה לא חיבר את ספר החינוך. בדיקה מקפת לאורך ספר החינוך אכן מעלה, כי בכל מקום שהמחבר הביא את דברי מורו, נמצאים הדברים בחידושי הרשב"א. לאחרונה פורסמה השערה נועזת, לפיה הרשב"א עצמו חיבר את ספר החינוך ובספר זה הוא מכנה את ספריו וכתביו האחרים בשם "מורי". אם כן, אין זה תלמיד של הרשב"א, המכנהו "מורי", אלא הרשב"א עצמו התייחס כך לספריו האחרים. בדומה לכך, חיבר הרשב"א את ספרו משמרת הבית בעילום שם. אולם, השערה זו עדיין לא נתבררה דיה. בהקדמת ספר מנחת חינוך מהדורת מכון ירושלים, מעיר המהדיר כי שאלת מחבר ספר החינוך יש לה השלכה הלכתית!!! במקרה מסויים פוסק הש"ך (סי' שפ"ח סעי' כ"ב), שניתן לומר בו "קים ל"י" נגד דעת השולחן ערוך, שכן, הרשב"א וספר החינוך בשם מורו חולקים, על השולחן ערוך באותה הלכה. אם מורו של ספר החינוך הוא הרשב"א עצמו, אין כאן אלא דעת פוסק אחד...

דף קלג/ב לא תהא בי אעבורי אחסנתא

חלוקת נכסים לצדקה לפני הפטירה

גמרתנו מביאה את דברי שמואל, שאין לסייע בידי המבקש להעביר את רכושו מיורשיו הטבעיים וליתנה לאחרים. הגמרא מוסיפה, כי גם מבן רע לבן טוב אין להעביר את הירושה, משום שכן

לכאורה, היה עליה לבכות, כאשר שמעה על מעללי עשו הרשע, בעלה המיועד, ולא כאשר שמעה על טיבו של יעקב הצדיק.

אלא, מבאר הבן יהודע, לאה קיוותה שתוכל להטות לטובה את לב עשו הרשע. ברם, לאחר ששמעה, שאף על פי שאחי איש תם יושב אהלים, הוא לא סר מדרכו הרעה, אבדה ממנה התקווה להחזירו למוטב, ולפיכך ישבה ובכתה.

דף קכג/א גדולה לגדול וקטנה לקטן

תשובה כהלכה

מסופר במדרש (בראשית רבה, וילנא, פרשה ע'), שכאשר יעקב טען כלפי לאה מדוע הטעתה אותו לחשוב שהיא רחל, ענתה לו, כי למדה זאת ממנו, שהרי גם הוא אמר ליצחק אביו שהוא הבכור.

מה תשובה היא זו להצדקת מעשה הטעיה זה? מבארים המפרשים, כי לאחר שיעקב אבינו לקח את ברכות אחיו והחשיב את עצמו לבכור, אם כן הוא הגדול שבביתו. מעתה, שוב ראויה לאה ליעקב, שהרי אמרו האנשים, "הגדולה לגדול והקטנה לקטן"... (פניני קדם ח"א עמ' קי"ב).

דף קכז/ב בוכרא דאבא מסי רוקיה

הנאמרה על מכירת הבכורה

בגמרתנו, נאמר, כי רוקו של בן בכור מסוגל לרפא מחלות עיניים (רשב"ם ד"ה מס').

הברקה נפלאה מצוטטת בשם האדמו"ר מגור, בעל האמרי אמת זצ"ל, אודות גמרא זו.

במדרש רבה (בראשית סז) נאמר בשם ריש לקיש, על הפסוק (בראשית כז/ל) "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני" - "התחיל מחך בגרונו... וזרק רוק מפיו, ויאמר הכי קרא שמו". כלומר, "הכי" מלשון כחכות.

יש לבאר, אמר הרבי מגור, כי עשו הרשע ביקש לבדוק אם אמנם הוא הבכור ולא אחיו יעקב, והחליט לעשות ניסיון לרפא את עיני יצחק אביו הכהות בעזרת רוקו, משלא הועיל לו הדבר, הוא נוכח, כי אכן פסקה בכורתו, או אז, "וישא עשו קלו ויבך"... (אמרי אמת, ליקוטים).

דף קל/ב עד שיאמרו לו הלכה למעשה

דין תורה

הגאון הרב יעקב ישראל הכהן בייפוס שליט"א, מביא בספרו לקח טוב (דברים ב' עמ' כ"ג) שהחזון איש זצ"ל סיפר על אדם שקרא את תבירו לדין תורה בעניין ממוני מסויים. טרם לכן, ביקש התובע לבדוק את סיכויי לזכות בדין, והוא ניגש עם חבר אחר והציגו בפני הרב בדיק את אותו נידון הלכתי שהתגלע בינו לבין הנתבע ולשמחתו הרבה, פסק הרב כי הוא צודק.

כעבור זמן מה, הגיע זמנו של דין התורה "אמיתי", ולתדהמתו של התובע, טענותיו נחלו כשלוך חרוץ, הוא הפסיד!

לא התאפק האיש, ושח בפני הרב את התרמית שביצע והביע את השתוממותו הכנה על אשר אירע. **השיב לו הרב,** כעת מתברר כי בפעם הראשונה שהופעת בפני, לא הצגת שאלה למעשה, ולפיכך, לא זכית לסייעתא דשמיא הניתנת לפוסק הלכות הנדרש להורות הלכה. ללא סייעתא דשמיא, שכל אנוש עלול לטעות היום, דין תורה אמיתי היה לפני, וממילא סייעוני מן השמים.

דף קכז/א דברים שאמרת לך טעות הן בידי

מודה על האמת

סיפר הגר"ח קנייבסקי שליט"א: בלומדי בישיבת לומז'א בפתח תקוה, בה שימש הגר"מ שך זצ"ל כר"מ באותה עת, אירע לעיתים שהגר"מ שך, היה עומד שוב על הדברים שאמר בשיעור וחוזר בו.

הגר"מ שך זצ"ל, שנתברך במידת 'מודה על האמת', היה עובר בחופזה בין בחורי הישיבה ומעיר את תשומת ליבם: הדברים שנאמרו מוטעים היו ויש לתקנם...

ובאותו עניין, סיפר רבי ישעיה זאב וינוגרד זצ"ל, מראשי ישיבת עץ חיים בירושלים, כי בהגיעו מירושלים לבריסק, לשם איסוף כספי צדקה, הוא שם פעמיו לביתו של הגר"ח מבריסק זצ"ל, כדי להשתתף בשיעור שמסר בביתו. באמצע השיעור,

הדף היומי

בבא בתרא קכ"ו-קל"ב

ג'-ט' סיון

רע זה, עשוי להעמיד צאצאים ישרים וטובים, שיהנו מן הירושה. החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' קנ"א) מבאר, כי המבקש להעביר חלק מנכסיו לאחרים, עליו נאמר בסוגייתנו שאין רוח חכמים נוחה הימנו, אך המבקש לנשל את בניו מירושתו לחלוטין - עוון בידו, כדברי הירושלמי (בבא בתרא פ"ח הל' ו') המסמיך על אדם זה את הפסוק (יחזקאל לב/כז) "ותהי עוונתם על עצמותם". לאור זאת פסק המהר"ם מרוטנבורג (שו"ת מהר"ם בר ברוך, פראג, תקצ"ח) והובא ברמ"א (שולחן ערוך חו"מ סי' רנ"ב סעי' ב'), כי מי שהותיר אחריו צוואה הכוללת הוראה לעשות בנכסיו את הטוב ביותר שאפשר לעשות בהם, יש לקיים את צוואתו וכך לעשות. ומהו הטוב ביותר? לתתם לירשים...

יש חלוקה ויש חלוקה: לכאורה, דברי הרמ"א הללו, אינם עולים בקנה אחד עם דבריו בהלכות צדקה (שולחן ערוך יו"ד סי' רמ"ט סעי' א'), שם פסק כי טרם מותו רשאי אדם לתת מרכושו לצדקה ככל שירצה, למרות שבחיינו אין אדם רשאי לבזבז יותר מחומשו! יש מיישבים זאת, שאכן, לעניים לומדי תורה בלבד מותר להעניק מרכושו כפי רצונו, מאחר שזכות זו עומדת לו לאחר מיתה, והרי הוא כמי שהוציא לצורך עצמו (עיי' שבלי הלקט ח"ב סי' קל"ב). לדעת אחרים, גם לעניים אין לו לאדם רשות לתת את כל נכסיו, אלא עליו לשייר לירשים חלק מהם (עיי' שו"ת מהר"ם הנ"ל). ואילו פוסקים אחרים מחלקים בין מי שכוונתו לתת לצדקה, שנתניה זו מותרת ללא הגבלה, לבין מי שעיקר כוונתו להעביר את בניו מן הירושה, שבכך עובר על איסור (עיי' שו"ת בית יהודה ח"ב סי' נ"ב ושו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' נ').

תקנת רבני העיר פאס שבמרוקו: מעניין לציין, כי לפני כ - 400 שנה, ביום י' בכסלו, שע"א, נתקנה תקנה בעיר פאס שבמרוקו, ולפיה, אין לכתוב צוואת שכיב מרע, אלא בפני תלמיד חכם אשר התרה באותו שכיב מרע שיזהר מלעבור על איסור העברת נחלה. על תקנה זו חתמו גדולי העיר, ביניהם הראנ"ח ועוד. [ראה דיון בכסף הקדשים (חו"מ סי' רפ"ב), אם הסופר אינו עובר על איסור בלפני עור לא תתן מכשל].

כיצד העניק אברהם את כל ירושתו ליצחק? לאור זאת עמלו רבים לבאר, כיצד העביר אברהם אבינו את ישמעאל מירושתו והעניקה במלואה ליצחק אבינו (בראשית כה/ה). בעלי התוספות (שם) תירצו, שבשעה שאברהם אבינו וישמעאל נימולו הם גם התגירו, ו"גר שהתגייר כקטן שנולד", ושוב אין ישמעאל בנו של אברהם אבינו. אולם, יצחק, נולד לאחר שאברהם מל את עצמו, ולפיכך הוא בנו לכל דבר. ואילו בעל ה"באר שבע" (סנהדרין צא/א) כתב, שמאחר שהסיבה שאין לקפח בן רע היא שמא יצא ממנו זרע טוב, במקרה זה לא היה מקום לחוש לכך, שהרי שרה ראתה בנבואה שמישמעאל לא יצא זרע טוב.

נדמה היה לו, כי הדברים הנאמרים בשיעור סותרים את דברי הגמרא במסכת חולין בפרק העור והרוטב, אותם למד באותו בוקר. **בלחשה קלה** יצאו מפיו המילים: "כמדומה, שבפרק העור והרוטב..." **הגר"ח** ששמע קול הברה, פנה אליו ואמר: "מה רציתם לומר?" כ"מדומה", התאזר ר' ישעיה זאב עוז ואמר, "בפרק העור והרוטב כתוב אחרת". **הגר"ח** שמע את הדברים, ומיד קרא בקול: "לא רק כמדומה, אלא ודאי הוא שנאמר שם ההיפך לגמרי..." והפסיק את השיעור בו במקום. **סיים ר' ישעיה זאב זצ"ל:** אכן על ידי כך נתפרסמתי ברחבי העיר בריסק, והמגבית הצליחה מעל המשוער... **לפני שנפרד** ר' ישעיה זאב מבריסק, שב ונכנס אל הגר"ח ושאלו מה עליו, כראש ישיבה, לדעת. **ראש ישיבה** צריך לדעת, ענהו הגר"ח, שאף אם הוא עמל לילה שלם בהכנת שיעור ונדמה לו שהשיעור מעולה, הרי שאם הקטן שבתלמידים שואל שאלה הגונה הסותרת את יסוד השיעור, על ראש הישיבה לומר: השאלה נכונה, דברים שאמרתי טעות הם בדי, אף על פי שראש הישיבה מסוגל ליישבה ברוב חריפותו, מאחר שבליבו הוא יודע שהתלמיד צודק (פניני הגר"ח עמ' קע"ג).

צעילוי נשמת

הר"ר **ישראל מיכל הגר** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל
נלב"ע ב' סיון תשע"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו: 3029*

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il